

**ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ
ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ФОТОГРАФІЧНИХ ПОСЛУГ****SPECIAL ASPECTS OF ENTRY INTO AN AGREEMENT
FOR PROVISION OF PHOTOGRAPHIC SERVICES****Пачколіна В.А., студентка II курсу
міжнародно-правового факультету***Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена висвітленню однієї з недостатньо досліджених категорій цивільного права – договору з надання фотографічних послуг. Досліджено теоретичні й законодавчі підстави укладення договорів з надання фотографічних послуг. Особливу увагу приділено об'єкту, предмету та процесу надання фотографічних послуг, а також нормам, які регулюють відносини в сфері надання й споживання таких послуг. Подано перелік основних видів фотографічних послуг. Указано основні відомості, що має містити договір про надання фотографічних послуг. Перелічено особливості, які необхідно враховувати під час укладання такого договору. Акцентовується увага на тому, що специфіка договору про надання фотографічних послуг визначається переважно предметом та об'єктом договору. Аналізуються предмет, об'єкт, особливості договору про надання фотографічних послуг, коло суб'єктів, які беруть участь у подібних договірних відносинах. Актуальність наукової статті полягає в тому, що тема дослідження є новою не тільки для юридичного наукового середовища, а й для більшості користувачів фотографічних послуг, тому її розкриття допоможе встановити чіткі особливості й нюанси договору з надання послуг зазначеного типу. Метою роботи є визначення основних видів фотографічних послуг та опис процесу їх споживання, виявлення особливостей укладання договору з надання фотографічних послуг, обґрунтування важливості формального оформлення відносин, пов'язаних із проведенням фотозйомок. Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, допоміг провести об'єктивне й багатостороннє дослідження. Найбільш важливими для роботи виявилися праці В.Я. Горблянського, Ж.І. Зварича, А.В. Красикової, О.М. Макарової, С.В. Малахова, С.В. Петровського, М.М. Сибільова, А.А. Телестакової та інших науковців.

Ключові слова: договір про надання послуг, фотографічні послуги, особливості укладання договору, формальне оформлення суспільних відносин, фотографія, види фотографічних послуг.

The article is dedicated to highlighting one of the underexplored categories of civil law – the contract for the provision of photographic services. The theoretical and legislative foundations for the conclusion of photographic services contracts have been investigated. Particular attention is paid to the object, subject matter and process of the provision of photographic services, as well as the rules governing the relations in the provision and consumption of such services. The basic types of photographic services are also provided. The features that should be considered when concluding such a contract are listed. Attention is drawn to the fact that the specifics of the agreement of the provision of photographic services are mainly determined by the object and subject matter of the contract. The relevance of the scientific article is that the matter under inquiry is new not only for the legal scientific environment, but also for the vast majority of photographic services users, so its disclosure will help to establish clear features and nuances of the contract for the provision of this type services. The purpose of the work is to identify the main types of photographic services and describe the process of their consumption, estimate the features of the contract for the provision of photographic services, justify the importance of formal processing of relationships related to the photography. An analysis of the latest research and publications that initiated this issue has helped to conduct an objective and multifaceted study. The most influential for this article were the works of V.Y. Gorbliansky, Zh.I. Zvarych, A.V. Krasikova, O.M. Makarova, S.V. Malakhov, S.V. Petrovsky, M.M. Sybilov, A.A. Telestakova and other scientists.

Key words: service contract, photographic services, peculiarities of contracting, formal registration of public relations, photography, types of photographic services.

Проведення фотозйомки неможливе без взаємної згоди двох або більше осіб між собою, проте не завжди вона має форму договору з надання фотографічних послуг. Згідно зі статтею 901 Цивільного кодексу України, за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [1]. Науково-практичний коментар до цього положення звертає увагу на те, що цей тип договору з'явився пізніше за інші. Розвиток послуг такого типу пов'язаний із динамічним розвитком ринкових відносин, різноманітних соціальних мереж, із потребами людей у якісних фотографіях важливої події, портретів для працевлаштування, ведення бізнесу тощо.

Фотографічні послуги – це послуги, пов'язані з підготовкою, організацією, проведенням фотосесій – процесу фотографування певних об'єктів або людей, а також обробкою фотографічних творів, створенням фотокнижок тощо. Законодавство України не має визначення цього поняття, проте в Правилах присвоєння категорій підприємствам, що надають фотопослуги населенню, перелічені основні види фотопослуг (робіт). Зокрема, це виготовлення чорно-білих і кольорових фотовідбитків різних розмірів і призначення, виготовлення фотовідбитків для документів, а також на фарфорових, фаянсових, кераміч-

них, металевих, емальованих, пластмасових, скляних, дерев'яних виробках, виготовлення портретів, фотоальбомів, паспорта та інших картонажних виробів, фотозйомка вдома, у місцях відпочинку, навчальних закладах тощо, обслуговування фотоаматорів і кіноаматорів (обробка фото- й кіноплівки, чорно-білий і кольоровий друк фотовідбитків тощо). Проте багато людей звикло думати, що фотопослуги обмежуються фотосесіями урочистих подій і заходів. Питання щодо надання фотопослуг регулюється також Правилами побутового обслуговування населення, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України, де вказується, що фотографічні послуги належать до побутових. Вони являють собою вид підприємницької діяльності, пов'язаної із задоволенням конкретної побутової потреби індивідуального замовника. Діяльність з надання побутових послуг регулюється Конституцією України, Законами України «Про підприємництво», «Про захист прав споживачів» та іншими актами.

Варто зауважити, що послуги відрізняються й від робіт. Характерною ознакою перших є відсутність результату майнового характеру, невіддільність від джерела створення, синхронність надання й одержання, споживчість послуги під час її надання. Корисний ефект від діяльності з надання послуги виступає у вигляді неосяжного, віртуального результату – фотографій на екрані камери або монітора. Він може бути перетворений на матеріальний шляхом друкування фотографій, створення фотокнижки

тощо. Результатом виконання робіт виступає як створювана річ, так й обробка, переробка, ремонт речі, що вже існує [2]. Отже, з огляду на те що виконавець послуги – фотограф, окрім створення фотографій, займається вищеперерахованими видами діяльності, відносини з надання фотографічних послуг входять до правовідносин, які можуть регулюватися договором про надання послуг.

Варто наголосити також на тому, що об'єкт у договорі про надання послуг є нематеріальним. Під час укладення такого договору замовник не може бути абсолютно впевненим в тому, що він достатньою мірою ознайомлений і згодний з якістю послуги, оскільки це може бути належним чином оцінено ним лише в процесі споживання. У зобов'язаннях про надання фотографічних послуг результат діяльності виконавця є відносно визначеним. У цьому разі об'єктом є й результат фотозйомки, і ті дії, які до нього призвели: консультація фотографа з приводу одягу, місця, часу зйомки тощо – підготовка до фотосесії, безпосередній процес фотографування, обробка фото, надання готового матеріалу та інші дії виконавця. Закон не передбачає чіткої регламентації послуг такого характеру, тому всі умови повинні міститися в договорі. Форма останнього визначається за загальними правилами й у більшості випадків є письмовою. Стаття 207 Цивільного кодексу України закріплює потенційну можливість укладення договору за допомогою мережі Інтернет (передбачається здійснення волевиявлення сторін із використанням електронних засобів зв'язку для укладення договору в письмовій формі) [3]. У 2015 році прийнятий Закон України «Про електронну комерцію», метою якого є визначення організаційно-правових засад діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлення порядку вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем і визначення прав та обов'язків учасників відносин у сфері електронної комерції. Він також установлює поняття електронного договору – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків та оформлена в електронній формі [4]. Отже, електронний договір за звичною класифікацією угод можна зарахувати до тих, що укладаються в письмовій формі. Порядок укладення договору про надання фотографічних послуг складається з послідовних дій сторін, за допомогою яких з'ясовується зміст виконаної роботи й очікуваного результату. З огляду на те що договір є різновидом правочину як юридичний факт дії, він укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною. Це дії, які спрямовані на встановлення договірних відносин, визначення змісту договірного зобов'язання та підтверджують досягнення узгодженої волі, закріпленої в умовах договору.

Згідно із Законом України «Про електронну комерцію», електронний договір, крім визначених Цивільним кодексом України істотних умов для відповідного виду договору, може містити інформацію про технологію (порядок) укладення договору, можливість і порядок унесення змін до умов договору, спосіб і порядок прийняття пропозиції укласти електронний договір (акцепту), порядок обміну електронними повідомленнями та інформацією між сторонами під час виконання ними своїх зобов'язань, умови виготовлення й отримання паперових копій електронних документів, можливість вибору мови, що використовується під час укладення та виконання договору й інші відомості [4]. Проте на практиці укладення електронного договору, зокрема договору про надання фотографічних послуг, проходить по-іншому. Зазвичай замовник і виконавець ведуть листування, у якому визначають спосіб і деталі надання послуг такого виду, а також кінцеву мету проведення зйомки.

Більше того, фотографічні послуги мають свою специфіку, адже фотографія – це вид мистецтва, де завжди

має місце творчий задум автора. З огляду на те що фотографічні твори частіше за все створюються в результаті взаємодії фотографа та моделі, результат залежить і від виконавця, і від замовника. Замовником є особа, зацікавлена у використанні фотографічної послуги, замовляючи її в порядку та на умовах, визначених нормами цивільного законодавства й договором, контролюючи надання послуги та сплачуючи кошти за неї. Ним може бути як фізична, так і юридична особа незалежно від наявності в неї статусу суб'єкта підприємницької діяльності. Якщо надання послуг замовляє фізична особа для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних із підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника, такий замовник набуває статусу споживача з поширенням на нього законодавства про захист прав споживачів; особи, які замовляють надання послуг з іншою метою (не для особистого споживання), уважаються замовниками, а не споживачами. Виконавцем, за загальними положеннями Цивільного кодексу України, як і замовником, може бути будь-яка юридична або фізична особа, проте фактично ним завжди є конкретна особа, тому що вона безпосередньо взаємодіє з технікою, за допомогою якої реалізовується послуга.

Договір про надання послуг є консенсуальним – таким, що вважається укладеним з моменту досягнення згоди за всіма істотними умовами: умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів цього виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди [1]. Якщо говорити про особливості укладення договору про надання фотографічних послуг, то обом сторонам (замовнику та виконавцю), окрім загальних, необхідно дотримуватися таких умов: закріплення взаємовигідної згоди, встановлення гарантій у разі розірвання договору або визнання його недійсним, стислість і зрозумілість, відсутність дублювання пунктів договору та повторень норм законодавства, пропорційне співвідношення задекларованих положень можливостям їх реалізації. Щоб вдало скласти такий договір, треба детально обговорити деталі фотосесії: час, місце зйомки, стиль, жанр, формат і кількість фотографій, строки надання фото, можливість користуватися та розповсюджувати фото, публікувати їх у мережі Інтернет тощо. Отже, замовнику треба детально описати завдання, окреслити кінцеву мету фотосесії, очікуваний результат, а виконавцю – сформулювати вартість послуг та окреслити можливість реалізації задуму.

Договір про надання фотографічних послуг має містити особисту інформацію про виконавця й замовника, предмет договору: учинення виконавцем певних дій, наприклад, здійснення портретної або репортажної фотозйомки для замовника. Також у такому договорі прописуються дата фотосесії та строки надання готових матеріалів відповідно до обраних замовником послуг і ціни, указаними у договорі. Виконавець (фотограф) зобов'язується надати послуги особисто. До того ж зазначається, що замовник набуває пакет послуг з відповідним переліком. Останній може включати попереднє обговорення деталей зйомки й консультацію щодо обраного одягу, макіяжу, зачіски для фотосесії, місця тощо, допомогу у виборі стиліста, декоратора та інших фахівців, безпосередньо фотозйомку тощо. Більше того, під час укладення договору детального опису потребує час роботи фотографа на етапі обробки фотографій з метою надання їм більш професійного вигляду. Він включає базову обробку кадрів (робота з яскравістю, контрастністю, корекцією кольору, експозицією тощо), детальну обробку (вирівнювання відтінку шкіри, додавання художніх ефектів і прийомів), збереження обробленого матеріалу в електронному вигляді (файли формату JPG) на хмарне сховище й надання замовнику посилання на папку. До цього переліку можуть бути включені інші послуги: вироблення фотокниги з найкращими фото,

роздрукування кадрів і відправка замовнику у фірмовій коробці або флешці поштою.

Сторони повинні визначити в договорі умови щодо конфіденційності зйомки й подальше використання фотографій у портфоліо, у публікаціях і в інших цілях як замовником, так і виконавцем. Детально визначається спосіб оплати послуг і питання передплати, права, обов'язки та відповідальність сторін, які укладають договір. Фотограф бере на себе зобов'язання провести фотозйомку для замовника на професійному й високотехнічному рівні, який підтверджується фотографіями в портфоліо виконавця. Фотограф зобов'язаний надати замовнику результати фотозйомки протягом строку, який сторони повинні погодити під час укладання договору. Правового регулювання потребує питання терміну зберігання відзнятого матеріалу з моменту надання замовнику результатів фотозйомки для можливого відновлення в разі втрати примірників. Замовник зобов'язується забезпечити фотографу доступ і можливість виконання своїх обов'язків без втручання й перешкод з боку будь-яких осіб та обставин. Збитки, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем у разі наявності його вини в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором. Виконавець, який порушив договір про надання послуг за плату під час здійснення ним підприємницької діяльності, відповідає за це порушення, якщо не доведе, що належне виконання виявилось неможливим унаслідок непереборної сили (форс-мажору), якщо інше не встановлено договором або законом [1]. Непереборна сила може бути виражена у формі пожежі, землетрусу, урагану, шторму, повені, падіння метеорита або інших небесних тіл, важкої хвороби, смерті, стихійного лиха, війни та військових дій будь-якого характеру, страйку, рішень державних органів влади й управління, якщо вони безпосередньо вплинули на виконання сторонами зобов'язань за таким договором, а також у тому разі, якщо фотоматеріали, відзняті в день проведення фотозйомки, викрадені третіми особами. Кожна зі сторін має право розірвати договір за певний строк до дати проведення фотозйомки в тому числі шляхом односторонньої відмови від нього, у порядку та на підставах, установлених Цивільним кодексом України, іншим законом або за домовленістю сторін.

Важливо зазначити належність права власності на фотографії (зображення). За загальним правилом, воно належить виконавцю – фотографу, а не замовнику чи власнику фототехніки, якщо вона взята в оренду. Фотографічний твір виникає з моменту, коли спрацював механізм затвору фотоапарата, а результат можна побачити на екрані або проявленій плівці. Проте за договором майнові права на фото можуть набуватися замовником. Підписуючи договір, замовник визначається з наданням згоди на оприлюднення всіх відзнятих фотографічних зображень на конкретних ресурсах. Багатьох фотографів і замовників цікавить питання надання «сирих» зобра-

жень (raw-файлів) після зйомки. Це вирішується шляхом переговорів і також закріплюється в договорі. Отже, усі деталі обговорюються заздалегідь перед зйомкою (не менше ніж за один день до фотосесії) і підтверджуються письмово або шляхом електронного листування. Договір укладається у двох примірниках і видається по одному для кожної зі сторін (за бажанням замовника договір може бути переданий йому в електронному вигляді для ознайомлення й підтвердження за допомогою соціальної мережі або іншим шляхом). Будь-які зміни та доповнення до договору будуть мати силу тільки в тому випадку, якщо вони оформлені в письмовому вигляді або узгоджені обома сторонами.

Розглянемо ще одну сторону важливості укладання договору про надання фотографічних послуг, адже відносини щодо використання та розповсюдження зображення особи на фотографіях є досить неоднозначними. Цивільний кодекс України вказує, що фотографії та інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, можуть бути публічно показані, відтворені, розповсюджені лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті за згодою осіб, визначених цивільним законодавством. Проте варто мати на увазі, що в ситуації проведення зйомки в громадському місці або на публічних заходах: на вулиці, під час мітингу, в закладі харчування, на конференції – згода осіб на відтворення у фотографічних творах презюмується. Ці фотографії в подальшому можуть використовуватися їх автором у будь-яких цілях, але особа може вимагати припинення публічного показу кадрів у тих частинах, що стосуються її особистого життя або іншим чином зачіпають права й інтереси. Зовсім інша ситуація складається, якщо фотозйомка проводиться за участі моделі як особи, що позує спеціально для створення фотографічного твору, авторські права на який належать фотографу. У цьому разі згода особи на використання та розповсюдження фото з її зображенням не потрібна. Підтвердженням цьому є норма Цивільного кодексу України: «Якщо фізична особа позувала авторові за плату, фотографія, інший художній твір може бути публічно показаний, відтворений або розповсюджений без її згоди».

Отже, укладання договору про надання фотографічних послуг має забезпечувати належний стан захищеності найважливіших інтересів обох сторін. Також треба зазначити, що, з одного боку, законодавство, пов'язане з наданням фотографічних послуг, потребує розвитку, а з іншого – варто пам'ятати про принцип свободи договору в цивільних правовідносинах. За допомогою нього сторони мають змогу встановити комфортні умови виконання зобов'язань. Укладання договору спрощує можливість захисту цивільних прав, а також установлює чіткі обов'язки як замовника, так і виконавця договору. Особливості укладення договору про надання фотографічних послуг, указані у статті, мають практичне значення, оскільки дають змогу спростити процедуру складання, а також сформулювати шаблон указанного договору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page> (дата звернення: 19.02.2020).
2. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України. URL: legalexpert.in.ua.
3. Ковальчук К.С. Укладання договору про надання послуг у мережі Інтернет. *Правові засади функціонування публічної влади щодо забезпечення інтелектуального розвитку та безпеки суспільства*. 2016. С. 113–114.
4. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/752-14> (дата звернення: 26.02.2020).
5. Усеїнова Г.С. Теорія договірних правовідносин в інтернет-просторі. *Актуальні проблеми юридичної науки і практики* : тези доп. та наук. повідомл. учасників II Регіон. наук.-практ. конф. за ініціативи студент. самоврядування міжнар.-прав. ф-ту / НУ ЮАУ. Харків : Фінарт, 2014. С. 88–89.